

quod civibus erat charissimum, uti sponsam, vel infantem speciosum: ea de causa indignam tam truculentum Deum perosi, Christi fidem obvisis sunt amplexi, ut P. Antonio Mendozio Provincialis Societatis nostrae, Mechocanci proceres testati sunt. Discite hic crudelitatem demonum, qui pro suis exiguis donis quæ suis largitur, tam prelosas, calamitosas et funestas sibi deposuit victimas. idem hodie experiuntur sage, imo peccatores omnes, qui pro vili voluptate animam suam diabolo vendunt ad æterna tormenta.

Audi ex adverso pietatem et benignitatem Constantini Imperatoris, qui lepra percussus, cum consilio quorundam, puerulorum sanguine lavandus esset, audiens matres ejulantes, et causa tanti luctus cognita, illaerymas dixit: « Romani imperii dignitas et amplitudo fontem et radicem habet veram pietatem. Ut igitur ea me provenisse ostendam, valetudinem meam innocentium puerorum vite posthabeo. » Ita Nicephorus, lib. VII *Historiarum*, cap. xxxiv. Hinc Deus illi rependit sanitatem per baptismum, tantumque imperii decus et gloriam.

Tropologice, Moloch semen suum dant, qui boni aliquid operantur vanæ laudis, vel honoris terreni acquirendi gratia, inquit Radulphus.

Longe verius semen suum dant Moloch, qui proles suas demoni devovent, qui eas in hæresi, libidinibus, rapinis aliisque peccatis educant.

Sed cui? Moloch, id est, regi crudelissimo, tyranno maximo, scilicet diabolo. « Injustum est, ait S. Gregorius, servire diabolo, qui nullo placatur obsequio. » Et S. Augustinus, *sermone 4*: « Quid, ait, pravius? quid malignius? quidve nostro adversario nequius? qui posuit in celo bellum, in paradiso fraudem, odium inter primos fratres, et in omni opere nostro zizaniam seminavit. Nam in comestione posuit gulam, in generatione luxuriam, in exercitatione ignaviam, in conversatione invidiam, in gubernatione avaritiam, in correptione iram, in præsulatu sive dominatione superbiam. In corde posuit cogitationes malas, in ore locutiones falsas, in membris operationes iniquas: in vigilando movet ad prava opera, in dormiendo ad somnia turpia. Letos movet ad dissolutionem, tristes autem ad desperationem. Sed ut brevis loquar, omnia mala mundi ejus pravitate sunt commissa. » Hinc est ignis concupiscentiarum, quo suos hic Moloch adurit, ut eos secum igne gehennæ comburat.

NEC FOLLIS NOBIS DEI TUI. — Hoc enim mihi meoque nominis esset dedecori, si me relicto, vel in mei injuriam colesset idola, et maxime Moloch tam infami cultu.

23. CUM OMNI PECORE NON COIBIS, — *q. d.* Cum nullo pecore coibis. Nota: *omnis non idem est quod nullus*, etiam juxta regulas æquipollentiarum apud nostros Dialecticos. Secus est *non omnis*: hoc enim apud Dialecticos idem est quod

aliquis non; apud Hebræos vero sæpe idem est quod *nullus*. Unde sequitur:

24. NEC POLLUAMINI IN OMNIBUS HIS, — id est, in *vers. 24.* nullo eorum pollutamini.

25. QUIBUS POLLUTA EST TERRA. — Hinc discite *vers. 25.* vitia, præsertim enormia, esse tam horrenda et putida, ut non tantum ipsos peccatores pollutant, sed et terram in qua ipsi habitant, hæc infamia aspergant, ut a sceleratissimis incolis scelerata ipsa et polluta vocetur.

Curus (scilicet terræ, id est *quorum*, scilicet in terra ista habitantium) EGO SCELERA VISITABO, — id est puniam; est metonymia. Terra enim, quæ immediate ante proprie capiebatur, hic metonymice pro terræ incolis capitur. Ita S. Augustinus, *Questione LVIII*.

26. TAM INDIGENA QUAM COLONUS. — « Colonus » *vers. 26.* vocatur hic incola, qui in Hebræorum coloniâ et legem circumcidendis, *vers. 23*, de coma in rotundum non attendenda, de non radenda barba, *vers. 27*, de non incidenda carne, *vers. 28*.

28. CAVE RE ERGO NE ET VOS SIMILITER EVOMAT, *vers. 28.* CUM PARIÀ FECERITIS, SICUT EVOMUIT GENTEM QUÆ FUIT ANTE VOS. — Nota *q. d.* Cum Deus Chananeos sua terra per Hebræos expulit, etiam ipsa terra quasi gaudens et probans, neque refrens, sed dimittens eos, quodammodo ejecit ipsos. Loquitur de futuro quasi de præterito propheticè: « evomit, » id est, cerio et brevi evomet. Rursus est hic metaphora Hebræa, qua ad majorem emphasin, *vita* et actio animalis tribuitur rei inanimæ.

Simili tropo dicitur terra gemere, clamare, irasci et expetere vindictam, ut: « Excandescent in illos (reprobos) aqua maris, » *Sapient. cap. v.* « Omnis creatura ingemiscit et parituri usque adhuc, » *Item. viii.* Hoc enim tropo vult significare Scriptura enormitatem criminum, quod scilicet ipsæ creature irrationales suo creatori semper obedientes, et pro illo pugnantes detestentur peccatores tales, eosque terra quasi evomat, cum illi expelluntur ab ea: detestentur, inquam, detestatione et appetitu naturali, quo in ordinem suum, totiusque universi, ac Dei voluntatem implendam ferunt, atque avversantur ea quæ sunt his contraria: idem facturo appetitu rationali, eum habent. Scelera ergo Chananeorum causæ fuerunt, cur ipsi ab Hebræis possessione sua dæ pulsati sunt.

Ubi nota scelera hæc Chananeorum fuisse adulteria, idololatrias, sodomias, bestialitates, etc. de quibus *vers. 20* et seq., potius quam connubia cum nephibus, affinis et cognatis, superius recensita; quia hæc jure nature non erant irrita, sed tantum habebant indecentiam et inverecundiam quendam, ob quam videntur tantum venialia fuisse peccata: quod enim jam sint mortalia, quodque irritent matrimonium, id habent ex jure positivo humano. Ita Cajetanus, Bellarminus et Sanchez, tom. II *De Matrim.* lib. VII, *Quest. LII*. Hujus expulsiōnis Chananeorum alliam quoque

Terra evomit Chananeos, Quomodo?

Putat S. causam dant S. Augustinus, *serm. 103 De Temp.*, Anagnostica Chananeos expulsiō Semitis Chananeos, et de quoque

mentum esse, quod Melchisedech, qui vel Sem fuit, vel ex Sem natus, in Chananea habitavit. Verum Chananeam in sortitione orbis cessisse Chananeam, non Semitis, ostendit cap. IX et X *Genes.* Rursus, Melchisedech non fuisse Sem, vel Semitam, sed potius ex Cham et Chanaan prognatum, ostendit *Genes. XIV*.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sanctiuntur promiscue præcepta quædam moralia et ceremonialia, partim ante recensita, partim nova. quale est de non serendo agro diverso semine, de veste ex lana et lino non induenda, *vers. 19*, de præputiis arborum circumcidendis, *vers. 23*, de coma in rotundum non attendenda, de non radenda barba, *vers. 27*, de non incidenda carne, *vers. 28*.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, et dices ad eos: Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester. 3. Unusqueque patrem suum et matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. 4. Nolite converti ad idola, nec deos conflabiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester. 5. Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino, ut sit placabilis: 6. eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, et die altero; quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis. 7. Si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit et impietatis reus, 8. portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, et peribit anima illa de populo suo. 9. Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges. 10. Neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester. 11. Non facietis furtum. Non mentimini, nec decipiet unusquisque proximum suum. 12. Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. 13. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. 14. Non maledices surdo, nec coram cæco ponēs offendiculum; sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus. 15. Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Juste judica proximo tuo. 16. Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. 17. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. 18. Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus. 19. Leges meas custodite. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animalibus. Agrum tuum non seres diverso semine. Veste, quæ ex duobus texta est, non indueris. 20. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilus, et tamen pretio non redempta, nec libertate donata: vapulabunt ambo, et non morientur, quia non fuit libera; 21. pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonium arietem; 22. orabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus coram Domino, et reprobabitur ei, dimitteturque peccatum. 23. Quando ingressi fueritis terram, et plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum: poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. 24. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. 25. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes

poma quæ proferunt. Ego Dominus Deus vester. 26. Non comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia. 27. Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam. 28. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis. Ego Dominus. 29. Ne prostituas filiam tuam, ne contamineur terra, et impleatur piaculo. 30. Sabbata mea custodite, et Sanctuarium meum metuite. Ego Dominus. 31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut pollnamini per eos. Ego Dominus Deus vester. 32. Coram cano capite consurge, et honora personam senis; et time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus. 33. Si habitaverit advena in terra vestra, et moratus fuerit inter vos, non exprobetis ei; 34. sed sit inter vos quasi indigena, et diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim et vos advena in terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester. 35. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. 36. Statera justa, et æqua sint pondera: justus modius, æquusque sextarius. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti. 37. Custodite omnia præcepta mea, et universa iudicia, et facite ea. Ego Dominus.

2. SANCTI ESTOTE. — « Sancti, » id est mundi et puri ab omni immunditia carnis et spiritus, ab omni peccato et irregularitate legali.

3. MATREM SUAM TIMEAT. — revereatur.

4. NOLITE CONVERTI AD IDOLA. — Pro idola hebr. est *עלילים* *elilim*, id est vanitates, res vane et nihili, qualia sunt idola, quæ vanam et mendacem umbram Divinitatis præ se ferunt; secundo, *עלילים* est diminutivum ab *אל* *el*, id est Deus, qua fortis, quasi dicas: Deituli, forticuli; quod Flandrice dicitur *Godokens*; tertio, *elil* idem est quod *אל* *al* *el*, id est non Deus: idola enim non sunt vere dii; quarto, *elil* idem est quod *ליל* *el lail*, id est Deus noctis, hoc est nocturnus, lucifugus, qui in tenebris ambulat: tales sunt demones qui in idolis coluntur; quinto, *elil* alludit ad rad. *אלה* *ala*, id est exsecratus est: sunt enim idola res exsecrandæ. Ita Oleaster.

NEC DEOS CONFLATILES FACIETIS VOBIS. — Est synecdoche; ex parte enim totum intelligitur: nam per deos conflates accipit omnia idola, sive fusilia sint et conflata, sive ductilia, sive sculptilia. Ita S. Augustinus, et ex eo Radulphus.

Tropologie, avari pro diis habent m̄ ssas auri; hi enim sunt eorum dii conflates, hi sunt *elilim*: quam sapiunt qui non *elilim*, id est vanitates et insanias falsas, sed *el*, id est Deum fortem et verum, colunt, qui veras opes tribuit non in ista terra mortaliūm, sed in supera illa terra viventium! Felices, quibus solus, tu Domine, es spes et res, et omne opus eorum oratio, ut dicant: « In pace in idipsum dormiam et requiescam. »

5. UT SIT PLACABILIS. — Hebræum est *לירסמעהם*, id est secundum voluntatem vel beneplacitum vestrum, quasi dicat: Sponte et voluntario immolate eam. Ita Chaldæus. Verum Noster, Septuaginta et Vatablus Hebræum *רצון* *racon* accipiunt passive, q. d. Ad favorem, gratiam, beneplacitum et benevolentiam vobis conciliandam apud Deum. Vide *Can.* 25.

7. SI QUIS POST BIDUM COMEDERIT EX EO (hostia vers. 7 pacifica), PROFANUS ERIT ET IMPETATUS REUS, — quia sacram hanc ceremoniam a Deo sanctam violavit, ideoque abominabilis erit, ut verti Chaldæus. Septuaginta vertunt *ἀβυσίος*, id est *insacrificabile est*, q. d. Talis caro et hostia, quasi profana et polluta, Deo offerri et sacrificari nequit.

8. PERIBIT, — sententia iudicis, si res constet; vers. 8. sin autem, puniente et vindicante Deo.

9. NON FONDERIS USQUE AD SOLEM SUPERFICIEM TERRÆ, — q. d. Non demetes omnino agrum tuum, sed aliquas, verbi gratia, humiliores et solo pene incubantes spicas, in agro relinques carpendas pauperibus. Ita Abulensis in cap. xxiii, vers. 22; unde hebraice est: *Non consummabis metere angulum, vel extremitatem agri tui*, q. d. Non secabis omnes fruges, sed dimittes aliquid in extremitate vel angulo agri tui, ut pauperes illud colligere possint. Ita Oleaster et alii.

10. NEQUE IN VINEA TUA RACEMOS (post vindemiam remanentes) CONGREGABIS. — Ita Chaldæus. Hebraice est: *Ne facias iterato racemationem vindemia tua*; Septuaginta: *Non recindemabis vitium tuum*; racematio ergo, uti et spicilegium, hic pauperibus relinquenda præcipitur, uti et fructus anni septimi, de quo cap. xxv, 6.

11. NON MENTIEMINI. — Hebraice, *non negabitis*, scilicet veritatem, in deposito, credito, aliove quovis contractu et debito.

12. NON PERJURABIS IN NOMINE DEO, — per nomē meum.

NEC POLLUES NOMEN DEI TUI, — quantum in te est; nam aliqui nomen Dei in se pollut nequit.

13. NON MORABITUR OPUS MERCENARIJ TUI APUD TE USQUE MANE. — « Opus, » id est merces operis; est metonymia: simili modo capitur « opus, » *Isai.* xxxii, 17, et cap. xl, 10, lxi, 11; *Job* xxxiv, 41; *Psal.* cxxvii, 2, q. d. Non differes solutionem mercedis in alteram diem, sed eadem die ante noctem operario sive mercenario persolves, quia

hi operari fere pauperes sunt, vivuntque in diem ex diurno pretio (1).

14. NON MALEDICES SURDO, — quia hoc valde inhumanum est, ut ei qui se defendere nequit, injuriam irroges.

Tropologie S. Gregorius, III part. *Pastor.*, admonit. 36: « Surdo, ait, maledicere, est absentem, et non audientem derogare. »

NEC CORAM CÆCO PONES OFFENDICULUM. — Hebræi censent etiam hoc prohiberi ne quis viro simplici male consulat. Sed hic sensus est mysticus.

Tropologie S. Gregorius supra: « Coram cæco ponere offendiculum, est discretam quidem rem agere, sed tamen ei qui lumen discretionis non habet, scandali occasione præbere. »

15. NON CONSIDERES (in iudicio, uti præcessit) PERSONAM PAUPERIS, — ut iniqua ejus miseratione commotus, iudicium pervertas.

16. NON ERIS CRIMINATOR, NEC SECURRO. — In Hebræo his duobus respondet unum nomen *רכל* *rachil*, id est detractor, susurro. Septuaginta vertunt: *Non ambulabis dolo in gente tua* (2).

Ita Vespasianus imperator fiscales calumnias magna calumniamus pena repressit, ferebaturque ejus vox: « Princeps qui delatores non castigat, irritat. » Et Antoninus Pius Imperator delatores, si non probarent crimen, capitali pena affecit; si probarent, oblato premio dimisit infames. Aristoteles, cum judiciorum metu Athenis profugisset, roganti cupiunt: « Qualis est civitas Atheniensium? » respondit: « Pulcherrima, et solo in ea pyrus super pyram, et ficus super ficum consenscit. » Quo die tero notavit Atheniensium sycophantas et calumniatores, perniciosissimos bonis viris. Ita Ælianus, lib. III.

Thetidus cum gladium cote acueret, rogatus a quopiam num esset acutus: « Acutior, ait, calumnia, » indicans calumniam rem esse nocentissimam. Demosthenes, orat. I *Contra Aristogit.*: « Viperam, ait, ubi conspexeritis, mox interficite: itidem eum delatorem et crudelem hominem videritis viperinam habere naturam, ne exspectate donec vestrum aliquem mordeat, sed eum primum occurrerit, puniatur. »

Pelopidas, cum fortis quidam miles per calumniam apud ipsum deferretur, ut qui ei convicia esset: « Equidem, ait, facta ejus respicio, verba autem non audivi. » Ita Xenophon in *Æconom.*

Denique S. Athanasius, *apolog.* 1: « Qui lapide, inquit, ictus est, querit medicum; ictus autem calumnie gravium quasi lapides ferunt. Est enim calumnia clava, et gladius, et jaculum incurabile, ut ait Salomon. »

NON STABIS (Septuaginta, non conspirabis) CONTRA ANGINEM PROXIMI TUI, — ut videlicet contra eum falsum testimonium dicas, vel alias injuste eum

(1) Pro non calumniabis, etc. hebr. est, ne opprimas proximum tuum, et ne rapias, ne ut ab eo quidquam exigas.
(2) Habet eni, noni obreptando circumfuro.

occidentis juves. Sanguis hic vitam significat; anima enim et vita est in sanguine, ut dixit Moses, cap. xvii, 14.

17. NON ODERIS FRATREM TUUM IN CORDE TUO. — Hinc patet Judæis in veteri Testamento non tantum actionem externam, verbi gratia, homicidii aut lesionis, uti Josephus et Rabbinii nonnulli (quos proinde corrigat Christus, legemque explicat *Matth.* v, 23) putarunt, sed etiam internam, puta malum voluntatis actum, qualis est odii, velitam fuisse. Ita Cassianus, lib. VIII *De capital. Vitis*, cap. XIV.

SED PUBLICE ARGUE EUM. — Hebraice, *arguendo argue*, q. d. Ne foveas odium in corde tuo contra proximum; e. ne occulte machineris ei malum; sed ostende publice, id est in manifesto, ei qui te læsit, te offensum esse, et petere satisfactionem pro injuria vel damno tibi illato. Non precipit ergo eum qui offendit, publice et coram toto multitudine objurgari, sed ne offensus odium servet occultum; ideoque injuriam sibi factam manifestet ei qui illum intulit, petatque satisfactionem. Unde Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion.* cap. xxxv, hunc locum accipit de correptione fraterna, quasi ea Judæis hic fuerit præcepta.

NE HABEAS SUPER ILLO PECCATUM, — moliendo prescrip

oculte ejus lesionem vel perniciem.

18. NON QUERAS ULTIONEM, — ut privatim te ulciscaris. Secundo et potius, nec privatim nec publice in iudicio petas ultionem ex rancore procedentem; omnis enim talis est peccatum in foro anime et coram Deo. Hæc ergo lex supplet et perficit legem talionis, latam *Numer.* xxxv, 19, et *Deuter.* xix, 12, quæ permittit ut quis in iudiciali foro vindictam expetat, quando illa in re est justa, licet malo animo, et ex vindicta illam accusator petat, v. g. ut propinquus occisi homicidam interficiat; hoc enim licet in se justum sit, tamen si fiat ex vindicta, iniquum et peccatum est. Quare jubet hic Deus ut in talibus non querant ultionem, sed tantum jus suum, ut justitia vel private vel publice satisfiat.

Preclare Plutarchus: « Cibo, ait, utitur, juxta naturam is, qui esurit; ut vindicta debet illi, qui nec sicit eam, nec esurit. Ut pater videns puerum volentem incidere quippium, arrepto ferro id facit, ita ratio vindictam eripiens iræ, utiliter castigat. » Et Juvenalis, *satyra* 3:

Infirmi est animi exiguique voluptas
Ulto: continuo sic collige, quod vindicta
Nemo magis gaudet quam femina.

Et Franciscus Petrarcha, *dialog.* 401: « Nobilissimum, ait, vindicta genus est parvæ. Ultionis momentanea delectatio est, misericordie sempiterna. Multos vindicasse penituit, neminem perperisse. » Sed quid illustrius hæc voce Christi, *Matth.* v, 39: « Ego dico vobis non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram unguam tuam, præbe illi et alteram. » Et Pauli ad Romi

Correp-
(1) Fra-
terna Ju-
dei

Ulto Ju-
dis per-
missa,
quæ li-
mitatio-
ne

cap. xii: « Nulli malum pro malo reddentes. Noli vicini a malo, sed vince in bono malum. »

Nec memores iniurie. — Chaldaeus: Non servabis inimicitias.

Judei putabant solos amicos diligentes esse, unde? Refelluntur.

Amicos hic vocantur cum amicitia.

DILIGES AMICUM TUUM Sicut TEIPSUM. — Hinc Judaei a contrario sensu colligebant: ergo inimici odio habendi sunt, uti refert Christus, Matth. v, 43. Verum illud argumentum omnino est invalidum; nec enim consequentia valet, nec antecedens est verum, prout ipsi intelligebant: nam amicus non significat hic eum qui nobis benevolus est, sed omnem proximum. Id patet ex Septuaginta, qui vertunt τὸν πλησίον, id est proximum, et ex Chaldeo, qui vertit חֶבְרַח chabrach, id est socium tuum, et ex Hebraeo רֵעָא reā, quod non tantum amicum significat, sed et per metaphoram Hebraeis usitata transfertur ad eum qui nobiscum quavis ratione conjunctus est, sive cui nobiscum quippiam intercedit negotii: talis autem est omnis homo; nam ut minimum omnis homo alteri amicus, et cum alio conjunctus est communi ex primo parente origine, communi creatione et similitudine Dei, communi redemptione, communi Ecclesiae et Sacramentis, communi gratia, charitate, ordinatione et cursu ad vitam aeternam. Ita S. Augustinus, Hieronymus, Theophylactus in Matth. v; nam dilectionem inimicorum praeceptum fuisse Judaeis, patet Exod. xxiii, 4.

Qualis et quanta debeat esse haec dilectio, suo exemplo docuit nos Christus, de quo S. Bernardus, serm. 20 in Cant. : « Dilexit, ait, me simul Deus fortiter, sapienter, et dulciter. Dulciter, quia carum induit; sapienter, quia culpam vitavit; fortiter, quia mortem sustinuit. »

Rursum S. Gregorius, libro X Moral. cap. vi : « Proximi, ait, dilectio ad duo praecepta derivatur, cum et per quemdam justum (Tobiam, cap. iv, vers. 16) dicitur: Quod ab alio tibi oderis fieri, vide ne tu alteri facias. Et per semetipsum Veritas dicit: Quae vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, » scilicet in rebus licitis et salutaribus: haec enim tantum quae proximo eque ac sibi, secundum rectam rationem velle et optare debet, uti pluribus et particularibus exemplis declarat ibidem S. Gregorius.

Exemplum charitatis proximi.

Ita proximum, Agrippam regem, amavit S. Paulus. Cum enim rex diceret: « In modico suades me Christianum fieri, » subjicit: « Opto apud Deum et in modico et in magno, non tantum te, sed et omnes qui audiunt, hostes fieri tales, qualis et ego, exceptis his vinculis, » Actor. xxvi, 29.

Et S. Joannes, qui senex in Collectis non aliud dicebat, quam: « Filii, diligite alterutrum. » Rogatus cur idem semper ingeminaret, respondit: « Quae praeceptum Domini est, et si solum fiat, sufficit; » testis est S. Hieronymus in epist. ad Galat.

Et S. Dominicus, cujus haec erat vox: « Plus in charitatis codice didici, quam in universa sancta Scriptura. » Ex hoc codice praedicebat,

multosque convertebat, et suos ex eodem praedicare volebat.

Et S. P. N. Ignatius, qui ut obscuro euntem ad amasium corrigeret, aquis se immergens dixit: « Perge, miser, ad foedissimas tuas voluptates; impendentem capiti tuo ruinam non vides? ego hic me tui causa tandem macerabo, donec justissimum Dei forem in te paratum avertam. » Testis est Ribadeneira in ejus Vita.

Et S. Xaverius, qui amicis Chinam ob pericula dissuadentibus ait: « Non aliud mihi in votis est, quam ut vel morte mea Sinarum salutem representem. » Testis est Tursellius, lib. III Vite ejus, cap. xv.

Sicut TEIPSUM. — Vox sicut non aequalitatem, sed similitudinem significat: nam ordinata charitate magis diligit se homo quam proximum: similia tamen dilectione signa exhibere debet proximo atque sibi ipsi. Sic accipitur 2 dicitur Deut. xviii, 13, Joannis xvii, 21 et 22, Isatae i, 26, Malach. iii, 4, ubi Malachias copiam honorum spiritualium in lege nova confert cum ubertate legis veteris et priorum temporum, cum tamen in lege nova nullo sit major.

Ego DOMINUS, — qui scilicet idipsum licet arduum, jure meo exigo et praecipio.

19. JUMENTUM TUUM NON FACIES COIRE cum ALTERO GENERIS ANIMANTIBUS. — Hebraei et Cajetanus hanc legem et duas sequentes putant non litteraliter, uti sonant, sed symbolice accipiendas esse, ut scilicet tantum prohibeant studium novitatis, et novae curiositatis, inquit Cajetanus, atque perturbationem et confusionem, at inter Hebraeos nulla sit mala lingua et simulas, sed unitas perfecta et charitas, inquit Hebraei: rationem afferunt, quod constat Judaeos habuisse mulos, qui ex diversis speciebus, puta ex equa et asino, generantur. Mulo enim insedit David, Salomon, Absalom alique filii Davidis, II Reg. xiii, 29; et I Esdrae ii, 66, dicitur Judaeos Babylone redeuntes habuisse mulos ducentos. Verum alii passim ad litteram, uti sonant, haec accipiunt: hoc enim plane et simpliciter verba ipsa significant. Itaque hac lege vetabantur Judaei procurare congressum asini cum equa ad generandum mulos. Mali ergo quos habuerunt Judaei, vel casu geniti sunt, sponte sua commixtis asino et equa; vel ab aliis gentibus, commixtionem hanc et mulorum procreationem procurantibus, eosdem emerunt.

Vers. 19.

Sensus symbolici.

Mali Judaeis vetati, quod

Causa hujus legis fuit, prima, quia Deus volebat honestissime juxta naturam insitui Hebraeos: congressus autem iste animalium diverse speciei est contra naturam; secunda, quia volebat Deus species animalium ab Hebraeis permisceri et confundi, sed quamque simplicem et integram in sua essentia permanere; tertia, ne ipsi Hebraei curantes ideoque spectantes hunc animalium congressum, similia discerent et imitarentur. Ita Theoporetus, Quaes. xxvii. Unde in Traditionibus Hebraeorum praeceptum invenitur

(ut R. Moses dicit), ut homines avertant oculos ab animalibus coeuntibus: facile enim in hoc conspectu excitatur in homine motus concupiscentiae, inquit D. Thomas mox citandus.

Tropologicè Radulphus: Cum alterius generis animantibus, dominorum impulsu coeunt jumenta, cum humanae mentes ad vitia prone, pastorum suorum exemplo seductae, mundi amatoribus conformantur.

Allegorice, Isychius sic explicat, q. d. Non permittes fideles sectari circumcisionem et baptismata.

AGRUM TUUM NON SERES DIVERSO SEMINE. — Hujus et sequentis legis causa literalis fuit, prima, ut per eas Deus Hebraeis novitatis et confusionis animum praecideret, eosque admoneret simplicitatis et ordinis.

Secunda, quia voluit Deus hac caeremonia, videlicet simplicitate seminis et vestis, coli potius, quam duplicitate: quia ita placuit ei instituisse, ut simplicitatem hominibus commendaret in victu, vestitu, omnique alia re. Deus enim cum in se sit simplicissimus, sitque ipsa simplicitas, ideoque unitas, primitas et causalitas rerum omnium, amat simplicia, et adulterinas mixtiones sive carnis, sive spiritus in suo cultu odit et vetat, inquit Theoporetus.

Unde symbolice, S. Cyrillus, lib. VIII De Adoratione, ait hac lege bififormes mores vetari. « Omnibus nobis in conversionis initio nulla virtus magis necessaria est quam simplicitas verecunda, » ait S. Bernardus. Ita S. Job laudatur quod fuerit vir simplex et rectus: « simplex, quia nullum laedere, imo professe desiderabat; rectus, quia se a nullo corrumpi permittebat, ait Beda, lib. I De Templo Salomonis. Hinc Sapient. Prov. xi, 20: « Abominabile, ait, est cor pravum, et voluntas ejus in his qui simpliciter ambulant. » Et cap. xx, 7: « Justus qui ambulat in simplicitate sua, beatus post se filios derelinquet. » « Simplex, ait S. Augustinus, homil. 2 in Joann. eris explicando te a mundo; implicando, duplex eris. » « Quid, ait S. Hieronymus, simplicitate divinius? quae sicut bonus paterfamilias satis sibi abundat, et sua puritate contenta, non querit alienum: nec abrodit, sed se de ceteris fingit: nec se in variis partibus commutat, sicut astutia, quae ut sit cauta, timet omnia, nec suis consiliis credit: versat ipsa sua sententias; simplicitas autem timere nil novit. » Et rursum: « Prudentia absque simplicitate malitia est, et simplicitas absque ratione stultitia nominatur. » Hinc Christus ait: « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae. »

Audi et Gentiles. Cicero, libro I De Officiis: « Compensaria, ait, via ad gloriam est, ut qualis quisque haberi vult, talis sit. » Et libro De Amicitia: « Aperte odisse vel amare est magis ingenui, quam fronte occultare sententiam. » Seneca, epist. 40: « Virtutem, ait, bona sequitur fide, qui se non exornat et pingit; sed idem est

sive ex denudato videatur, sive imparatus et subdito; veritas in omnem partem sui semper eadem est. » Idem ad Neronem: « Nemo, ait, potest personam fictam diu ferre, ficta in naturam suam cito recidunt. » Idem in Prov.: « Malus, ait, ubi se bonum simulat, tunc est pessimus. »

Tertia, vetuit Deus hanc seminum commixtionem in agricultura, « ad detestationem idololatricae, qua Aegypti in venerationem stellarum diversas commixtiones faciebant, et in seminibus, et in animalibus, et in vestibus representantes diversas conjunctiones stellarum. Rursum, omnes hujusmodi commixtiones prohibentur ad detestationem coitus contra naturam, » inquit D. Thomas, I II, Quaes. CII, art. 6, ad 9.

Tropologicè, agrum non serere diverso semine, Tropologicè est, non docebis contraria divinis doctrinis in Ecclesia, inquit Isychius Secundo, Radulphus. Diversum, inquit, semen seminat ecclesiasticus, qui bona loquitur, et mala operatur; qui verbo tritum spargit, sed exemplo peccati sementem discipulorum cordibus inficit.

VESTE QUE EX DUOBUS TEXTA EST, NON INDUERIS. — Non ait, veste quae ex duobus pannis consuta est: haec enim non fuit vestis Judaeis, inquit Abulensis, sed quae ex duobus, puta lana et lino, contexta est. Ita Chaldaeus, et ita explicatur haec lex Deuter. xxxii, 41. Excepe ab hac lege vestes pontificis; haec enim erant variegatae, contexta ex lino sive bysso, cocco, purpura et hyacintho. Imo Josephus asserit ea de causa laicos hinc veteri vestem bilicem, puta ex lino lanaeque contextam, ne scilicet ipsi vestirentur ut pontifex, sed veste, uti et statim, ab eo discriminarentur.

Vestis ex lana et lino Judaeis vestita; cur?

Tropologicè Radulphus: Lana, quia crassior est, opus visibile; linum, quia subtilius est, occultam malitiam significat; vestem ergo ex lana et lino contextam induunt, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, Psalm. xxvii. Sic et S. Cyrillus, lib. VII De Adoratione, pag. 144: Figuratae, ait, lex velat duplicitatem, videlicet hominibus placendi cupiditatem, quae ex duobus componitur studiis et voluntatibus, scilicet ex velle esse malum, et velle hominibus viri bonum. Similia habet Rupertus, lib. I in Deuter. cap. xviii, et Procopius in Deuter. xvii, 41.

20. ETIAN NUBILIS. — Ita legendum cum Romanis, non nobilitas, ut habent Plantiniana. Hebraice enim est נִרְמָה nechaphet, hoc est desponsata, id est desponsabilis viro: participia enim passiva apud Hebraeos saepe capiuntur pro nominibus verbalibus (1).

VAPULABUNT AMBO. — Hebraice, vapulatio eis erit

(1) Sensus hujus vocis proprius est empla, vel vendita, scil. viro, hinc desponsata: solent enim Orientales a vendendo emendare desponsationem dicere. Cf. Exod. xxi, 18, sequitur, et redimendo (infinit. absol. hophal) non est redemptio (quae non prosuas est redemptio), aut cui libertas non est data (dato scil. libertatis libello, gratis.)

loris bubulis : hoc enim significat בקורת *bicoret*, א בקר *baqar*, id est bos, deductum. Ita Vatablus (1).

22. Et reprobabitur ei, — ne eum puniat in hac vita. ut dixi cap. 1, vers. 4. Et rursus «reprobabitur ei,» per gratiam et infusionem charitatis, si vere contritus hoc sacrificium obtulerit.

23. AUFERETIS PŒPTIA EORUM. — Jubeat hic Deus ut arborum fructus qui primis tribus annis ex iis nascentur, quasi immundi abjiciantur, fructus vero quarto anno nati, Deo consecrentur, itaque demum fructus quinti anni censeantur mundi, quibus vesci liceat. Præputia ergo vocat primos fructus annorum fructus, uti explicant Hebraei; vocantur hi præputium, allusione ad circumcisionem pueri. Sicut enim puer immundus erat, donec in circumcissione auferretur ab eo præputium, et abjiceretur : ita et arbores censeantur immunde, donec fructus trium primorum annorum circumcisi et abjecti essent : hinc hebraice hi fructus vocantur incircumcisi, id est imbrudi. Et S. Chrysostomus, serm. De Ascensione Domini, ubi ex hoc loco docet primitias, que a Deo expectantur, esse fructum non imperfectum et imbecillum, sed validum et fortem. Ait enim : « Vide legislatoris prudentiam : fructum primum nec manducari permittit, ne ante Deum quisquam eum percipisse videatur; nec offerri concessit, ne Deo immaturus offeratur; sed, Dimitte, ait, quia primus est, nec offeras, quia oblatione necdum dignus est. »

Voluit Deus hac ceremonia coli, perinde ac circumcissione puerorum, congrue tamen ad arborum naturam; nam earum fructus primi magis agrosi et indigesti, ideoque insalubres sunt posterioribus. Ita Abulensis (2).

Allegorice, tres primi anni fuerunt tria tempora prima, quibus adhuc lex impura, utpote historie crassitudine prægravata, et umbram tanquam inutilem corticem circumpositum habens. Hæc tria tempora fuerunt, quo Moses, quo Josue, quo Judices præfuerunt; deinde secutum est quartum, quo illustris Prophetarum chorus exortus est : tum fructus legis factus est sanctus et laudabilis, quia Christi adventus ceptus est predicari. Demum quinto tempore, puta Christi, facta est lex

(1) Proprie, castigatio, seu inquisitio fiat. Staturunt Hebraei, ubi nulla certa poena est expressa, ibi flagellatione immo. Sequitur, quia non fuit manumissa, eo quod necdum plenam facta esset libertatem, et nuptiarum solemnitas nonnulla celebrata essent. Ubi ergo nullum matrimonium verum, ibi nec adulterio locus, adeoque nec legi capitali in adulteros et adulteras late, Deuter. cap. xxii, vers. 23, 24.

(2) Michaelis (Jus Mosaic. P. V, § 231) observat de hac lege, prudentiam economicam in ea cerni. Nam quod fructus primum annorum non colligere licisset, neminem floribus pepercisit, sed quemquam eos decerpisse verisimile esse; hoc ipsum autem meliorem fertilitatem arboribus afferre, melioresque fructus in sequentes annos apportare. Cf. vers. 23, ubi hebr. est, ad hibernum; ubi notandum verbis præpositum esse.

esui apta, utilissima et purissima per Christi Evangelium. Ita Cyrillus, lib. VIII, pag. 167.

Topologice, S. Gregorius, 1b. VIII Moralium cap. xxxv : « Liga, inquit, pomifera sunt opera virtutibus fecunda : præputia eorum auferimus, cum de ipsa inchoationis infirmitate suspecti, primordia nostrorum operum non approbamus, ne dum accepta laus suaviter carpitur, fructus operis intempestive comedatur, » idque usque ad quartum annum quo Deo consecratur, id est, dum mens in quadro posita et solidata, non sibi sed Deo nona omnia adscribere discat. Ita Radulphus.

POMA QUE GERMINANT, — que producant, scilicet ipsæ arbores.

24. QUARTO AUTEM ANNO OMNIS FRUCTUS SANCTIFICATUR LAUDABILIS DOMINO. — Hebraice, quarto anno omnis fructus sanctitas laudum erit Domino, id est, quarto anno fructus consecrabitur Domino in laudem ejus, ut videlicet offeratur sacerdotibus, sicut primitie et decima, et in eorum jus cedat; quarto ergo anno hocse fructus comedere poterant sacerdotes, non laici (3).

26. NON AUGURABIMINI, — non exercebitis magiam, aut magicam divinationem (4).

Nota : Augurium dicitur quasi avium garritus, eratque ex avibus divinitio, eaque triplex. Nam avium alia volatu, alia cantu figura prædicere putabantur : et illic quidem præpetas, istæ oscines dicebantur. Erat et tertium genus ex illarum pastu, cum pullis gallinæcis et cavea depromptis esca porrigebatur; de quibus fuse Alexander ab Alexandro. Verum noster Interpres passim accipit augurium generatim, pro quavis divinatione. Sic Joseph dicitur augurari solitus in suo scypho, Genes. cap. XLIV, vers. 5. Sic Latini subinde capiunt augurium. Hebraicum enim נחש *nachas* absolute significat divinare : cui affine est נחש *nachas*, id est mussilavit, susurravit. Susurris enim et mussitationibus utitur divini. Vanitatem hujus artis agnovit M. Cato, qui aiebat se demirari quod non rideret aruspex, quoties aspiceret aruspicem, sentiens totum hoc divinationum genus imposturam esse, qua populo fiebat focus : solent enim inter se impostores librare multitudinis stultitiam. Testis est Cicero, libro II De Divinatione.

(3) Laudes Domini sunt hic dies festi, et de convivia sacrificia, quia cum laudibus et gratiarum actione celebrantur. Cf. Deut. ix, 27.

(4) Non comedatis cum sanguine. Hebr. pro cum est קל, quæ vox multis videtur accessionem significare, ut in locis similibus Ez. xii, 8; Num. xi, 11, Deut. xvii, 3, hoc sensu, ne carnem cum sanguine (proprie ad sanguinem) comedatis. Sed quomodo verba ita intellecta non omni carereant offensione, Manerz navit interpretari, ne comedatis super, in sanguine, hoc est, carnem in sanguine, seu cruentam. Septuaginta legisse videntur קל על דם *in montibus*, habent enim דם *in sanguine*; qui sensus non est ineptus. Mos enim sacrificandi ac simul victimam edendi in locis sanctis et ceteris propriis antiquissimum est.

NEC OBSERVABITIS SOMNIA. — Hebraice est וְעָוֹן *onen*, quod Noster alibi, et Septuaginta hic vertunt : *Ona* *ἐπιδοκασια*, id est, non augurabimini ex avibus; secundo, Rabbinii et Oleaster vertunt, non eritis præstigiatores, ut *onen* alludat ad וְעָוֹן *ain*, id est oculus, et ad וְעָוֹן *anaa*, id est nubes, q. d. « Oculos non bulbilabitis prestigiis; » tertio, melius Noster hic et Deut. xviii, 10, vertit : Non observabitis somnia; Hebræum enim וְעָוֹן *onen* varium est et generale : significat enim oculis aliquid observare. Unde *noenia* vocantur observatores, sive temporum, sive astrorum, sive somniorum, sive avium. Jam quia augurium, quod proprie fit ex avibus, hic immediate præcessit, temporum vero et astrorum observatio sepe est licita : hinc noster Interpres videnter censuit taxari hic somniorum observatores et divinatores (que supersilitio tunc erat frequens et familiaris multis) : *onen* enim recte somniis convenit, sive radicem וְעָוֹן *ain*, id est oculum, species; somnia enim cum suis nocturna, que oculis anime videntur, queque somnians sibi videtur oculis corporis cernere : sive species radicem וְעָוֹן *anan*, id est nubes; quod enim nubes sunt in aere, hoc somnia et phantasmata sunt in anima (1).

Porro Gentiles multum tribuisse somniis docet Chrysippus, qui somnium sic definit : « Somnium est vis cœnens, et explanans qua a diis hominibus significatur in somniis. » Quin et Cicero in lib. I De Divinat. : « Cum, ait, somno sevocatus est animus a societate et contagione corporis, tum meminit præteritorum, presentia cernit, futura prævidet; jaet enim corpus dormientis et mortui : viget autem et vivit animus; quod multo magis faciet post mortem, cum omnino e corpore excesserit. »

Vanitatem vero hujus superstitionis irridebat Diogenes dicens : « Que vigilantes agit, ea non curatis; que vero dormientes somnialis, sollicite perquiritis. Ad felicitatem enim vel infelicitatem hominis non tam referit quid patiat in somniis, quam quid agat vigilans. Ibi quoties aliquid turpe committit, oportebat metiære deorum iram, ac tristem eventum; non, si quid dormientibus sit visum. » Testis est Laertius, lib. VI.

Heracellus dixit, « vigilantis unum commune esse mundum, sopitos in suum quemque descendere; ad superstitionem ne vigilans quidem communi cum aliis mundo fruatur, semper somniantie cogitatione, » inquit Plutarchus in Moral. Conicus dixit : « Cum dii nobis somnium dederunt

Somnia sunt quasi aves.

Somnia sunt quasi aves.

rini curarum et laborum delinimentum, supersitiosus sibi illum reddidit carnificem. »

Recte ergo Eclesiasticus, cap. xxvii, vers. 2 : « Quasi qui apprehendit umbram, et qui persequitur ventos : sic et qui attendit ad visa mendacia. Hoc secundum hoc visio somniorum; » et vers. 5 : « Somnia maleficientium vanitas est; » et vers. 7 : « Multos enim errare fecerunt somnia, et occiderunt sperantes in illis. »

27. NEQUE IN ROTUNDUM ATTONDEBITIS COMAM. — Vers. 4. Quia hoc, uti et sequentia, faciebant Gentiles, ut patet Jeremia, ix, 26, et xvi, 23, et cap. xliii, 32, præsertim Ægyptii, inter quos hæcenus vixerant Hebraei. Unde Vatablus sic exponit : Non attondebitis in rotundum comam vestram, Ægyptiorum sacerdotum more. Quin et Radulphus asserit Gentiles, cum se demonibus consecrabant, capita sua in rotundum rotundisse : censebant enim deos gaudere figura rotunda et orbiculari, utpote omnium capacissima et perfectissima. Hinc Empedocles, rogatus quis esset Deus, respondit : « Deus est circulus, cujus centrum est ubique, circumferentia nusquam, » quia scilicet nusquam terminantur Dei majestas et immensitas. Hinc sui rotunditatem Deus in mundo, quasi in sui imagine expressit : oculos enim et elementa creavit spherica et rotunda.

Hæc de causa veteres diis sub. templa rotunda edificabant : sic rotundam ædem Numa Pompilius Romæ consecrasset fertur Vestæ, quod eandem esse terram, qua vita hominum sustentatur, crederet; jaet enim corpus dormientis et mortui : viget autem et vivit animus; quod multo magis faciet post mortem, cum omnino e corpore excesserit. »

Aristoteles testatur veteres graves esse diis templa rotunda dedicare, eorum modo Romæ adhuc multa, vel magna ex parte diruta, vel a Christianis in honorem Sanctorum instaurata videntur. Hæc eadem de causa cum diis suis se devotebant, cesarium in rotundum attondebant : Gentiles enim capillos suos diis, id est demonibus, dedicans tradit Lucianus in dea Syria in fine, Theodoretus hic Quæst. XXVIII, Cyrillus, lib. XVI De Adoratione, et Athanasius vel potius Anastasius in Quæst. S. Script. Quæst. LXIV. Merito ergo idipsum Judæis hic vetat Deus, q. d. Nolo vos, o Judæi, sequi Gentiles et demones, sed naturam potius et dispositionem vultus, in capitis vestri attondione, vobis vos docere omnem, etiam in vestibus et capillitio, munditiam et decantiam. Hinc et apud Græcos nonnullis, circumtondere comam, in proverbio erit, pro eo quod est ludibrio habere. Nam ita stupidis et fatidis non sentientibus circumtondendi solet cesaries, ludibrio causa. Unde Lucianus in Misanthropo : « Sed-bas, ait, cum tibi cesaries ab illis circumtonderetur, » ille præceptum fuit ceremoniale, ideoque jam aboli-

Rotunda coma Gentilium, unde?

Deus est circulus, cujus centrum est ubique, circumferentia nusquam, quia scilicet nusquam terminantur Dei majestas et immensitas. Hinc sui rotunditatem Deus in mundo, quasi in sui imagine expressit : oculos enim et elementa creavit spherica et rotunda.

dæmon (1); quos Græci vocant *εἰσπρακτοὶ*, id est, ex intestinis vaticinantes, inquit Theodoretus, *Quæst. XXIX*; unde et Septuaginta hic et alibi eos vocant *εἰσπρακτοὶ*, id est ventriolos.

NEC AB ARIOLIS ALIQUID SCISCITEMINI. — Arioli proprie vocantur, qui ex victimis immolatis divinant. Ars hæc primo inventa est a quodam qui Teges vocatus, quem ferunt inter arandum de terra profluisse, teste Lucano, lib. 1 *De Bello civili*, et Boccaccio, lib. 1 *De Genet. deorum*. Hujus rei etiam meminit Jus Canonicum 24, *Quæst. V*, cap. *Episcopi*. Pro ariolis hebraice est *אֲרִיּוֹלִים* *arjolum*, id est divinitis.

Ter. 32. 32. HONORA PERSONAM SENIS, ET TIME DOMINUM. — **Moral.** *g. d.* Si senes non times, time saltem Deum, et propter timorem homini senes honora: jubet enim hic Deus eos honorari. Idque primo, quia juvenes gerere se debent cum senioribus, tanquam discipuli cum magistris; at magistrorum est sedere, discipulorum eis adstare et auscultare. Unde Theodosius Imperator jussit filios suos adstare coram Arsenio, magistro suo.

Secundo. *quæ*, ut ait Aristoteles, lib. IX *Ethic.* cap. II: «Omni seniori honor pro ætate reddendus est, assurgendo, et sessione cedendo,» etc. Idem docet Plato, dialog. IX *De Legibus*, et Cicero, lib. 1 *De Offic.*: «Est, inquit, adolescentis majores natu vereri.»

Tertia. *quæ* in senibus præter excellentiam ætatis, est excellentia experientie, et prudentie ex ætate longiore. Hinc senes olim regebant rempublicam et a senibus nomen accepit senatus, perinde ac *ἀπὸ τῶν γερῶνων* apud Spartanos *γερονσία*, qui erat magistratus regi assidens. Unde S. Thomas ait senectutem esse signum virtutis, ideoque honorandam, licet quandoque virtus deficiat. Hinc Chaldaeus, pro eo quod nos habemus, *coram cano capite consurge*, vertit, *coram eo qui doctus est in lege consurge*.

Quarto. quia omnes pene nationes instinctu nature senes honorarunt. Spartani, teste Plutarcho, in theatro venientibus senibus consurgebant omnes, et eos sessum recipiebant. Romani adolescentem in curiam deducebant seniores, extra curiam eos præstolabantur, ut domum reducerent. Audi Juvenalem, *satyr. 13*:

Credant hoc grande nefas et morte pindam,
Si juvenis vetulo non assurrexerit.

Hispanis hæc vox *senior*, nonnihil detorta in *senior*, et Italis in *signore*, significat dominum. De

(1) Aliter Drach: Quod incantator dæmone fatidico obsessus, quasi *ster*, sea vas et vagina hujus Pythonis esse videbatur.

Essenis ait Philo: «Reverentia erga seniores et cura talis est, qualis esse potest germanorum liberorum erga parentes.»

Quinto. quia senes sunt in senibus parentum, deumque parentem omnium representant. Unde Telectus, rogatus quare Spartani junioribus senioribus assurgerent, respondit: «Eo id fieri, ut assueti hoc honoris deferre alienis, tanto magis venerentur parentes.» Testis est Plutarchus in *Lacon*.

Sceto. quia, ut ait S. Basilus, lib. *De Ablic. rerum*, si honores senes, «ob istam animi tui submissionem, gloria te afficiet Deus;» atque, ut ait Isychius hic, faciet, cum seneris, ut eadem reverentia tibi a junioribus rependatur: si negligas senes, poena falionis te senem puniet, ut a junioribus quasi delirus contemnaris.

33. SI HABITAVIT ADVENA. — puta circumcisus proselytus, de quo cap. sequenti vers. 2.

35. NOLITE FACERE INQUAM ALIQUID IN JUDICIO, IN REGULA. — qua scilicet aliquid mensuratis, qualis est ulna, *g. d.* Justa mensura utimini in mensurando (2).

36. EQUA SINT PONDERA. — hebraice *æqui sint lapides*: olim enim lapidibus utebatur pro ponderibus: unde *Prov. xvi, 11*, hæc pondera vocantur *lapides sacculi*, non seculi, uti quidam perperam legunt.

Justus nobis. — hebraice, *justum sit epha*. Epha continebat tres modios: verum noster Interpres pro *epha*, usitatum et commune apud Græcos et Latinos mensuræ nomen, puta *modium*, substituit; pari modo pro «æquusque sextarius,» scilicet sit, hebraice est, *æquum sit hin*. Hin autem Judæorum erat mensura continens 12 sextarios. Verum quia apud nos non est mensura una, quæ illi Hebræorum respondeat, hinc apposite Interpres pro *hin* supposuit sextarium. Hæc enim mensura nobis est notissima: tantum enim vult dicere et præcipere hic Deus, ut justa mensura utantur Hebræi tam in liquidis, quam in aridis; sicut enim hin et sextarius liquidorum, ita et epha et modius aridorum erat mensura.

Scribunt Hebræi eum qui injustis utitur mensuris et ponderibus, quinque scelerum et malorum causam esse. **Primo**, pollutit terram. **Secundo**, violat sive profanat nomen Dei. **Tertio**, facit recedere majestatem, gloriam et presentiam Divinitatis. **Quarto**, in gladium cadere facit Israel. **Quinto**, efficit ut in exilium ejiciatur ex terra ipsorum.

(2) *Mensura*, cava scilicet, qua sicca, ut legumina, et liquores, ut vinum, oleum, metiri solent.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Decernitur poena mortis, puta lapidationis, idololatris, consulentibus magos, malefactoribus in parentes, incestis et præpostera libidini; hæc ergo leges sunt judiciales et capitales.

4. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Hæc loqueris filiis Israel: Homo de filiis Israel, et de advenis qui habitant in Israel, si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur; populus terræ lapidabit eum. 3. Et ego ponam faciem meam contra illum; succidamque eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, et contaminaverit Sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum. 4. Quod si negligens populus terræ, et quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere: 5. ponam faciem meam super hominem illum, et super cognationem ejus, succidamque et ipsum, et omnes qui consenserunt ei ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui. 6. Anima, quæ declinaverit ad magos et ariolos, et fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, et interficiam illam de medio populi sui. 7. Sanctificamini et estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester. 8. Custodite præcepta mea, et facite ea. Ego Dominus qui sanctifico vos. 9. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: patri matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum. 10. Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetraverit cum conjugæ proximi sui, morte moriantur et moechus et adultera. 11. Qui dormierit cum uxore sua, et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos. 12. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos. 13. Qui dormierit cum masculo coitu femineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos. 14. Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est: vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. 15. Qui cum jumento et pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. 16. Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. 17. Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris suæ, et viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati: occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, et portabunt iniquitatem suam. 18. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, et revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficietur ambo de medio populi sui. 19. Turpitudinem matertera et amita tuæ non discooperies: qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam. 20. Qui coierit cum uxore patris, vel avunculi sui, et revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum; absque liberis morientur. 21. Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit; absque liberis erunt. 22. Custodite leges meas, atque judicia, et facite ea, ne et vos evomat terra quam intraturi estis et habitaturi. 23. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsi sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, et abominatus sum eas. 24. Vobis autem loquor: Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte et melle; ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a cæteris populis. 25. Separate ergo et vos jumentum mundum ab immundo, et avem mundam ab immunda; ne polluatis animas vestras in pecore, et avibus, et cunctis quæ moventur in terra, et quæ vobis

Mo, veneror, quasi dicas: Ob virtutem et puritatem colendus et venerandus. *Tertio*, Latini sanctos deducunt a sancto, quod a sanguine dicitur, eo quod a maculae hostiae sanguine foedera solerent sancti, id est confirmari. Unde Servius explicans illud *Aeneid.* XII:

Audist haec genitor, qui foedera fœmine sancit:

« Sanctum, ait, dicitur, quasi sanguine sanctum et consecratum. » Unde et *sanctio* vocatur lex, qua violantibus poena praescribitur. Hinc sanctum dicitur quod religiosum est, ita ut violari non liceat. Sanctum ergo *primo* dicitur, quod purum est et impollutum. Unde Virgilius, lib. XII *Aeneid.*: « Sancta, ait, ad vos anima, atque istius nescia culpae descendam. » Et: « Tuque, o sanctissima (id est purissima) conjux. » *Secundo*, quod religiosum est et divinum, ideoque inviolabile. *Tertio*, quod firmum est et perpetuum. Inde enim foedera sanguine sancta habebantur sancta, quod ea usque ad sanguinem et mortem rata et firma, sancte et inviolabiliter essent conservanda.

Sic ergo Judaei, et multo magis Christiani, coram Deo sancti in omnibus actibus et moribus esse debent; sancti, inquam, juxta omnia etyma omnesque modos jam dictos. Tam enim Judaeis a Mose dicitur *Exod.* XIX, 6, quam Christianis a S. Petro, *epist.* I, cap. II, 9: « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. » Sic Christus est Sanctus Sanctorum, *David.* IX, 14. Sic sanctissima, id est purissima fuit B. Virgo Deipara. Sic ait David, *Psal.* LXXXV, 2: « Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. » Sic *Jerem.* I, 3, dicitur: « Antequam exire de vulva, sanctificavi te. » Sic S. Joannes Baptista sanctificatus fuit in utero, qui ut hanc sanctitatem illibatam tueretur, recessit in eremum, « ne levi saltem maculare vitam fame possent. » Sic virgo est sancta, id est pura, corpore et spiritu, I *Cor.* VII, 34. Sic sancta, id est caste fuerunt S. Agnes, Lucia, Agatha aliasque sanctae virgines. *Secundo*, sancti, id est a mundo separati, Deoque devoti et consecrati fuerunt S. Eremitae, Religiosi, Sacerdotes. *Tertio*, sancti, id est ob pietatem et virtutem venerabiles, fuerunt S. Patriarchae, Prophetae, Episcopi et Sanctores. *Quarto*, sancti, id est Deo fideles

usque ad mortem, fuerunt Apostoli et Martyres.

27. LAPIDIBUS ORUENT EOS. — Probabiliter censet Abulensis penam hanc lapidationis ad omnes casus et crimina hujus capituli (excepto illo incestus vers. 14, ubi poena alia, scilicet ignis, assignatur) pertinere, eo quod lapidatio hic ponatur et exprimitur, tam initio capituli, quam in fine. Unde videtur omnes caeteros casus medios (in quibus proinde certum supplicii genus non exprimitur) quasi compendio complecti; idque confirmatur ex vers. 10, collato cum *Joannis* VIII, 3, ubi adulterae juxta legem Moysi dicuntur esse lapidandae. Nec id mirum; omnes enim hi casus, et crimina enormia sunt, ita ut duram lapidationis penam mereantur.

Nam in minoribus criminibus commune supplicii genus, ubi aliud non exprimitur, fuisse suspendium, sive crucem censet Abulensis, idque innuit *Deuter.* XXI, 22. Verum haec sententia parum est probabilis: crux enim enormium tantum criminum poena apud Judaeos fuisse videtur; nam *Deuter.* XXI, 23, dicitur maledictus a Deo suspensus. Unde Judaeis summe execrabilis erat crux, et crucifixi; ideoque eodem die terra contegi debebant et sepeliri. Hinc et Christus est crucifixus, ob summum crucis tormentum, pariter et infamiam; hoc enim est quod Judaei dicunt *Sapient.* II: « Morte turpissima condemnatus eum. » Vide Janseanium in cap. CXLIII *Concordiae Evangelicae*.

Verius ergo est minorum criminum commune supplicium fuisse gladii aut securis, licet id nusquam in lege vel in expressum et decretum inveniamus; hoc enim mortis genus levissimum est, et plurimis gentibus usu receptum: et sic Joannes Baptista ab Herode decollatus est. Denique notat Carolus Sigonius, I b. VI *De Republica Hebr.*, cap. ult., lege veteri haec supplicia decreta inveniri, muletam, talionem, verberationem, exilium, venditionem et mortem; mortis autem tria tantum genera, scilicet lapidationem hic, combustionem vers. 14, et crucifixionem *Deuter.* XXI. Sic apud Romanos octo poenarum genera in legibus contineri Tullius scripsit, scilicet damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, servitutem et mortem, inquit Isidorus, lib. II *Etym.*

Vers. 27
Pena la-
pidatio-
nis ad
omnes
casus ha-
jus capi-
tuli ex-
tendenda
est.

Ordina-
rium sup-
plicium
estim Ja-
daeos non
fuisse
crucem.

Ordina-
rium Ju-
daeis sup-
plicium
gladius
aut secu-
ris.

Suppli-
cia apud
Judaeos
quae
quatuor

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sancti Deus ut sacerdotes abstineant funeribus et plianctu, imo ut pontifex nec patrem nec matrem plangat; secundo, ut pontifex non ducat uxorem, nisi virginem et nobilem, vers. 13; tertio, ut sacerdotes careant maculis, id est vitiiis corporis, vers. 17.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum, 2. nisi tantum in consanguineis ac propinquis, id est, super patre et matre, et filio et filia, fratre quoque, 3. et sorore virgine quae non est nupta viro, 4. sed nec in principe populi sui contaminabitur. 5. Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. 6. Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus: incensum enim Domini, et panes Dei sui offerunt, et ideo sancti erunt. 7. Scortum et vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam quae repudiata est a marito, quia consecrati sunt Deo suo, 8. et panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia et ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos. 9. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis exuretur. 10. Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fustum est unctio oleum, et cuius manus in sacerdotio consecratae sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet; 11. et ad omnem mortuum non ingredietur omnino, super patre quoque suo et matre non contaminabitur. 12. Nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sanctae unctiois Dei sui super eum est. Ego Dominus. 13. Virginem ducent uxorem; 14. viduam autem et repudiatam, et sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo; 15. ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suae, quia ego Dominus qui sanctifico eum. 16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 17. Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, 18. nec accedet ad ministerium ejus: si caecus fuerit, si claudus, si parvo vel grandi vel torto naso, 19. si fracto pede, si manu, 20. si gibbus, si hippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. 21. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo; 22. vescetur tamen panibus qui offeruntur in Sanctuario, 23. ita duntaxat, ut intra velum non ingrediat, nec accedat ad altare, quia maculam habet, et contaminare non debet Sanctuarium meum. Ego Dominus qui sanctifico eos. 24. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, et ad filios ejus, et ad omnem Israel, cuncta quae fuerant sibi imperata.

1. LOQUERE AD SACERDOTES FILIOS AARON; — loquere ad minores sacerdotes: nam pontifex neminem omnino, ne patrem quidem poterat plangere, uti dicitur vers. 10, quod tamen hic permittitur minoribus sacerdotibus.

NE CONTAMINETUR SACERDOS IN MORTIBUS CIVIUM SUORUM, — g. d. Caveat sacerdos ne immunditiam legalem contrahat tangendo cadaver, aut curando funus, aut illud sequendo, aut luctum faciendo, aut domum mortui ingrediendo.

IN MORTUUM. — Hebraice, super anima, id est su-

per cadavere; Chaldaeus, super mortuum: anima enim hic per antiphrasin vocatur cadaver inanimatum. Aliam hujus nomenclaturae rationem dat S. Augustinus, *Quaest.* LXXVIII: « Nomen, ait, relictis animae etiam corpus accepit anima destitutum, quoniam reddendum illi est in resurrectione; sicut aedificium quod appellatur ecclesia, etiam cum inde exierit ecclesia, qui homines sunt, nihilominus ecclesia dicitur, » per metonymiam.

— Cives suos hic plangere vete-

tur sacerdos; ergo multo magis alienigenas et extraneos plangere ei non licebat. Ratio hujus legis est, primo, quia sacerdotum erat tractare divina, et ministeria sanctorum obire, ac proinde eos longissime abesse decebat ab omni funere et mortuorum communicatione, impuritate ac irregularitate: illorum enim vetus sanctitas et puritas corporalis erat; jam inter corpora impurissima sunt cadavera, utpote quae in putredinem abeant, flantque esca vermium, bufonum et serpentum: ergo ab his remotissimi debebant esse sacerdotes veteres. Secundo, quia sacerdos populo debebat esse exemplar vitae celestis, et fidem spemque resurrectionis, non lugendo mortuos reipsa ostendere. Tertio, quia sacerdos typus erat Christi, qui mortem dissolvit sui immolatione: Christi ergo unius immolationem, per sua sacrificia adumbrare debebat sacerdos. Ita Cyrillus, lib. XII De Adoratione, pag. 248.

2. NISI TANTUM IN CONSANGUINEIS. — Excipiuntur hic a lege jam lata pater, mater, filius, filia, frater et soror, si sit virgo: hos ergo defunctos lugere poterat sacerdos, non autem uxorem, nepotem et neptem, quia illi hic non excipiuntur (1).

Dices: Capite x, versu 6, viderantur Ithamar et Eleazar sacerdotes, lugere Nadab et Abiu fratres suos jam mortuos.

Respondet: Peculiaris fuit illa prohibitio eis facta, eo quod ipsi recenter tum erant consecrati sacerdotibus; unde volebat Deus ut ipsi lugerent fratres suos, a se jure meritoque occisos; atque secundo hanc legem lugere potuissent.

4. SED NEC IN PRINCIPE POPULI SUI CONTAMINABUNT. — Valabius et alii ex Hebraeo vertunt: Non contaminetur princeps in populo suo, ut profanet se. Verum non agitur hic de contaminatione principis, sed sacerdotum. Melius ergo Noster Interpretes vertit, in principe: recte enim in Hebraeo intelligitur prepositio ה, id est in, uti saepe solet, maxime quia hic alius ב proxime sequitur (2).

Tropologie, cadavera sunt peccata; tactus cadaverum est communicatio peccatorum: sacerdos ergo cavere debet ne criminalium civium suo-

(1) Alii tamen ad h. l. excipit uxorem: res, ait, patet tum per se, tum collato Job. xxiv, 16-18.

(2) Alexandrini sic verterunt, eo quod מפקדון עמיתו in populo suo, non subito pollutur in populo suo. Legunt, ut Capellus observat, בעלך pro בעלך, quod Syriace est ambulo, hoc sensu, non temere et Levi de causa sacerdotem se pollueri debere alienigenis funere, sed certis duntaxat casibus, qui vers. 3, 8 commemorantur, ut עמיתו idem sit quod עמיתו. Rosenmullerus autem censet בעלך hic maritum significare, ut Gen. xx, 8, Joel. i, 8, etc. et sensu, neque vero, tanquam maritus, in familia sua se immundum reddat (tangenda uxore mortua) ita ut pollutur. Cf. Ezech. xiv, 25. Nec apud Romanos sacerdotibus uxoris funere pollutu licuisse, auctor est Plutarchus in Sulla. Juxta Maurer בעלך idem significat quod עמיתו, ut hinc sensus procedat, ne immundum sese reddat cuiusquam inter populares suos (ut vers. 1), ita ut pollutur. בעלך הוהו, nonוהו, quoniam בעלך a בעלך.

rum particeps efficiatur, et vitam agat popularem, imo neque principi peccanti consentire potest: sed tantum contaminatur in patre et matre, id est offensa priorum parentum, Adae et Eve, et filio ac filia, fratre ac sorore, quia post peccatum originis in multis offendimus omnes: et in his necesse est ut etiam justis exonsationem accipiant, sine quibus vivere non possunt, nec ipsi, nec illi qui eis in religione succedunt, ut filii, nec qui cum eis tanquam fratres, viam sanctitatis incedunt. E contrario de summo sacerdote, id est Christo, dicitur, quod in nullo omnino, ne patre quidem et matre contaminabitur, quia nullam Christum vitatorum originis contagionem aut labem aliam sensit. Ita Radulphus.

3. NON HABENT CAPUT, NEC BARBAM, SEQUE IN CARNERIBUS SUIs FACIENT INCISURAS. — Hec in lucu ferebant Gentiles, ideoque ea velle sunt Judaeis, etiam laicis, uti dixi cap. xix, vers. 27; hic tamen peculiariter eadem venturum sacerdotibus, quia magis haec eis dedecet.

Tropologie, sacerdotes non debent caput radere, sed tondere tantum, quia cogitationes carnis de vita subiliorum et cognatorum (quae capillis significantur), nec a se funditis amputare, nec rursus ad crescendo nimis, ut oculos mentis claudant, relaxare debent, sic ut barbam, id est virtutis speciem, in vultu proferrant; pari modo non facient incisuras in carne, ne ipsi fidem resurrectionis videantur evacuare, si mortuorum suorum luctum non studeant temperare, inquit Radulphus.

Quid jam facient fideles in suorum funeribus? Docebunt le viragines et heroinas. Audi S. Ambrosium, lib. I Officiorum, cap. li: « Quid de matre Machabeorum loquar? quae spectabat laeta filiorum quot funera, tot trophaea, et morientium vocibus, tanquam psallentium cantibus delectabatur, pulcherrimam ventris sui citharam in filiiis cernens, et pietatis harmoniam omni lyre numero dulciorem. » Idem dicit potest de S. Felicitate spectatrice martyrii septem filiorum, de qua S. Gregorius, homil. 3 in Evangelio; et de S. Synphorosa itam septem filiarum Martyrum matre, de qua in Vita S. Gellii Martyris ejus mariti; item de S. Melania juniore, de qua S. Hieronymus, epistola ad Paulam super obitu Basilidis: « Praesentia, ait, exempla sectare. S. Melania nostri temporis inter Christianos vera nobilitas, cum qua tibi Dominus mihi que concedat in die sua habere partem, calente adhuc mariti corpore, et necdum humato, duos simul perdidit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed, teste Christo, non falsam. Quis illam tunc non putaret more lymphatico, sparsis crinibus, veste concessa laerum pectus invadere? Lacrymae gutta non fluxit, stetit immobilis, et ad pedes involuta Christi, quasi ipsum teneret, arsisit. Expeditius, inquit, tibi servitura sum, Domine, quia tanto onere tuo liberata. Sed forsitan superatur in ca-

Morte, de modo fando facta in nota consanguineorum.

teris? Quintimo, qua illos mente contempserit, in uno postea filio probravi, cui omni quam habebat possessione concessa, ingruente jam hyeme Hierosolymam navigavit. »

Vix exempla Gentilium? audi S. Hieronymum, pistola 3 ad Heliodorum in epistaphio Nepotiani: « Ubi, ait, Anaxagorae ac Telamonis semper laudata sententia: Sciebam me genuisse mortalem; » ita responderunt nuntiata morte filii. « Cicero, Plato, Diogenes, Clitomachus, Carneades, Possidonius, proponunt innumerabiles viros, et maxime Periclem et Xenophontem Socraticum, quorum alter amissis duobus filiis coronatus in concione disseruit; alter, cum sacrificans filium in bello audisset occisum, deposuisse coronam dicitur, et eandem capiti reposuisse, postquam fortiter in acie dimicantem reperit concidisse. Pallivus Capitolium dedicans, mortuum, ut averti abatur, subito filium se jussit absente pellicri. L. Paulus septem diebus inter duorum exequias filiorum triumphans urbanus ingressus est. Pretermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scevolae, Metellos, Sauros, Martios, Crassos, Marcellos atque Aufidos, quorum non minor in luctu, quam in bellis virtus fuit, et quorum orbitas in Consolationis libro Tullius explicavit, ne videar potius aliena, quam nostra quassisse. Quamquam et haec in flagellationem nostri breviter dicta sint, si non praesit fides, quod exhibuit infidelitas. »

6. SANCTI ERUNT DEO SVO. — puta remoti ab omni contaminatione, immunditia, ritu, et caeremoniis turpibus et profanis, quas Gentiles in funeribus adhibent.

ET NON POLLUENT NOMEN EJUS. — q. d. Itaque non polluent nomen, famam et dignitatem sacerdotalem; ac proinde nec famam Dei, cujus ipsi sunt ministri et sacerdotes.

INCENSUM (hebraice est ignitiones, quod Septuaginta variant sacrificia, Noster vero incensum, quod igne adoletur) ET PANES (propositionis (1) DEI SUI OFFERTUR, ET IDEO SANCTI ERUNT. — Hebraice, ideo sanctitas erunt, q. d. Ideo sanctissimi erunt et purissimi, ut videantur esse ipsa sanctitas.

Tropologie, incensum est oratio; panes Dei sunt Sancti, qui fide et bonis operibus Deum pascent, ac seipsos in Christi corpus trajiciunt: hos sacerdotes Deo offerunt, quia doctrina sua ad credulitatem illos perducent. Justum ergo est ut ipsi sancti sint, qui alios ad sanctitatem invitent. Ita Radulphus.

7. SCORTUM ET VILE PROSTITIBULUM NON DUCENT (sacerdotes) UXOREM. — « Prostitulum » tam hic, quam Deuter. xxiii, 18, et Joels iii, 3, est meretrix, quae corpus et pudicitiam suam prostituit. Septuaginta vertunt πόρνη, profanum, id est

(1) Quia ante הוה deest particula ה, Rosenmullerus vertit, quia offerunt sacrificia Jova, cibum Dei sui. advertitque alias quoque gentes sacrificia appellasse cibos Deorum. Cf. Jbid. IV, 48; Levit. cap. iii, 11; cap. xiii, 9.

violatam et pollutam: hoc enim significat Hebraice חללה chalala. Sic apud Plautum et alios Latinos scriptores, prostitulum non tantum locum turpitudinis, puta lupanar, sed et ipsam meretricem, vilissimam et abjectissimam significat.

Tropologie, uxor est vivendi forma; accipit eam generis sui, qui Deum creatorem, et Patrem sanctos respicit, atque ex illorum forma vivit. Scortum vero, vile prostitulum, et repudiatum dicit, qui mundi hujus amatoribus conformatur. Ita Radulphus.

8. SINT ERGO SANCTI, QUIA ET EGO SANCTUS SUM, DOMINUS; QUI SANCTIFICO VOS; — qui sanctitatem meam vobis communico, designando et consecrando vos mihi sacerdotes. Secundo, « sanctifico, » id est, jubeo vos esse sanctos.

9. SACERDOTIS FILIA, SI DEPREHensa FUERIT IN STUPRO, ET VIOLAVIT NOMEN PATRIS SUI, FLAMMIS EXURETUR. — Propter dignitatem patris sacerdotis, punitur fornicatio simplex filiae ejus, morte ignis; non vero punitur fornicatio aliarum: nam filias civium fornicantes non fuisse punitas colligit Exodi xxii, 16, nisi se venditasset postea ut virgines, et haec ratione sponsium deesse sent; tum enim re comperta lapidabantur, sicut adultera; ut patet Deut. xxii, 20. Hae discernunt verba legis hujus significant, quam causam afferunt, eo quod « violaverit nomen patris sui, » quasi dicant: Quia fornicationis sua gravem iniusit notam et ignominiam patri sacerdoti, ideo comburetur. Sic et Gentiles Romani Vestales virgines in fornicatione deprehensa vestes defodiebant: adulteras autem feminas licet aliqua damnatione, nulla tamen morte plectebant. « Usque adeo gravis putabatur adyta divina, quam humana cubilia esse vindicanda, » ait S. Augustinus, lib. III De Civit. cap. v.

10. PONTIFEX, SUPER CUIUS CAPUT FUSUM EST IGNITIONIS OLEUM, CAPUT SUUM NON DISCOBERIET. — Septuaginta הוה נאשון עם אהמיהו, caput suum non decidat, id est, eadri sua non nudabit, scilicet ad plangendum mortuum; et haec ratio allegorice significat imperturbabile, immobile et aeternum Christi sacerdotium, quod nunquam auferretur, inquit Cyrillus, lib. XII De Adoratione, pag. 240.

Nota: Solus pontifex ungebatur in capite, et ideo non lugebat ullos mortuos, ne quidem parentes. Minores sacerdotes ungebantur tantum in pollicibus manuum et pedum, et super aures, vestesque eorum aspergebantur sanguine arctis immolati, mixto cum oleo sacra unctio; et ideo poterant quidem lugere consanguineos designatos; vers. 2, non tamen alios. Reges vero nec in capite, nec in manibus, nec in vestibus ungebantur oleo sacro, sed tantum oleo simplici et vulgari; et ideo poterant lugere omnes mortuos quos volebant.

11. AD OMNEM MORTUUM NON INGREDIETUR. — « Ad omnem non, » id est ad nullum, q. d. Non ingred-

dicitur domum in qua est cadaver quodcumque. Ita Vatablus (1).

SUPER PATRE QUOQUE SEU ET MATRE NON CONTAMINABITUR, — q. d. Si moriatur pater aut mater, non planget eos pontifex exteriori ritu et signo, nec funus eorum comitabitur. «Postulat enim, ait Philo, libro II De Monarchia, lex in eo viro præstantiorem homine indolem, quippe qui Deo sit familiaris præ cæteris, situs in quodam divina humane nature confinio, ut hoc mediatore Deus propitietur hominibus.» Id imitati sunt Gentiles. Unde apud Romanos flamine Dialis non licebat, «locum in quo bustum erat ingredi vel mortuum attingere,» teste A. Gellio, lib. X, cap. xv; imo «ne tibis funebres audire,» teste Festo. Quid? quod Flaminice non licebat habere soleas aut calceos morticinos, id est, factos ex pseudibus sponte mortuis, teste Servio in IV Æneid.: «Quoniam, ait, sua morte exstincta omnia funesta sunt.» Hinc etiam pontifex si quando funebrem haberet orationem, velum ante mortuum expandebatur, quod oculos ipsius a funere arceret. Audi Senecam, Consolat. ad Martiam, cap. xv: «Tiberius Cæsar et quem generat, et quem adoptaverat, amisit; ipse tamen pro rostris laudavit filium, stetitque in conspectuposito corpore, interjecto tantum velamento, quod pontificis oculos a funere arceret.»

Idem fecit Augustus Cæsar in funere Agrippæ, teste Dione, lib. LIV: nam ipsi Cæsares erant et pontifices usque ad Constantinum imperatorem, qui se pontificatu hoc gentilitio iam Christianus abdicavit. Idem Dio loquens de Tiberio in funere Augusti: «Tiberio, ait, impunitas data, quod cadaver (prohibitum enim hoc erat) tetigisset, ac comitatus fuisset.»

Allegorice S. Bernardus, serm. 1 De Circumcisione, initio: «Christus, ait, est summus sacerdos, quem nec super patre, nec super matre contaminandum, prophetatum est potius, quam mandatum; est enim illi Pater ab æterno, sed Deus, in quem peccatum non cadit: est et mater, sed virgo, nec parere potuit incorrupto corruptelam.»

12. NEC EGREDIETUR DE SANCTIS, — de sanctuario, si, quando ibi constitutus est, contingat mori etiam patrem aut matrem. Nec enim pontifex domi existens debebat ire ad sanctuarium, si quis suorum moreretur; sed si existeret in sanctuario, non licebat ibi ob mortem patris aut matris illud, ejusque sacra munia relinquere, et exire ad funus; r. itio subditur:

NE POLLUAT SANCTUARIUM DOMINI, — q. d. Ne injuriam et ignominiam inferat sanctuario, illud

(1) Sic quod Romanos Flamen Dialis locum, in quo bustum esset, nunquam ingrediebatur, mortuum nunquam attingebat, Gellius 7, 15. Servius ad Æneid. III: «Moris Romani fuerat, ranum expressi ante domum funestam poni, ne quisquam Pontifex per ignorantiam pollueretur ingressus.»

deserendo, ut super mortuo indecenter plangat. Rursum «ne polluat,» quia si ipse pollutus super mortuo rediret ad sanctuarium, pollueret illud.

Notat hic Abulensis ab Hebræis peregrinantibus in deserto per 40 annos non fuisse sacrificatum, nisi in monte Sinai, ac proinde eos deinceps in deserto non fuisse obligatos ullis præceptis ceremonialibus, sed tantum moralibus et judicialibus. Ratio est, quia ceremonialia præcepta tantum sancita erant in ordine ad sacrificia; cessantibus ergo sacrificiis cessabant et alia ceremonialia. Excipe ea quæ Deus specialiter excepit Num. v, 2, videlicet leprosum, seminiferum et immundum super mortuo: hi enim immundi erant, et separandi juxta ritum et ceremoniam præscriptam cap. XIII. Quare ut hi expiantur, opus erat cinere vitule rufe, de qua Num. XIX; hanc ergo in deserto crematam fuisse dicere necesse est: nam pollutus super mortuo hoc cinere expiabantur. Hinc sequitur sacerdotibus etiam in deserto debuisse servare legem hic præscriptam, ut scilicet non plangerent mortuos. Pari modo in deserto non servarunt Hebræi festa, nisi sabbatum; nam sabbatum violans lapidatus est in deserto, Num. cap. xv, vers. 35.

13. VIRGINEM DUCET (PONTIFEX) UXOREM. — Jussit id Deus, ob honestatem et dignitatem summi sacerdoti: idque primo, quia non decessit summum pontificem ab alio vitiatam et cogitiam ducere; secundo, «ut sacrum semen intacta durque virginis alvo apereretur, nec ullo modo miscerentur hujus natales cum aliis familiis,» inquit Philo, libro II De Monarchia; tertio, ut inila cum nondum depravatis animis consuetudine, facilius eas suis moribus pontifices accommodarent. Sequaces enim et flexiles ad virtutem sunt mentes virginum, et ad disciplinam promptissimæ.

Tropologie S. Cyrillus, lib. XII De Adoratione: Tropologie. «Significabatur, ait, per hoc conjugium pontificis cum virgine, quod Christus non cum impiis et corruptis animis, sed cum castissimis et purissimis, tanquam virginibus spiritualiter versaretur, easque fecundas redderet ac sibi genere junctas appellaret.»

Allegorice: Christus, inquit Radulphus, despondit sibi, non Synagogam corruptam, et a se repudiatam, sed Ecclesiam ex Gentibus; quam, cum esset meretrix, adamavit, et idigne eam sibi conjungeret, virginem fecit, et libellam, nunc moribus, postea mansionibus.

14. SORDIDAM. — Chald. profanatum, id est, vitiatam et pollutam. Ita Septuaginta; puram enim plane decebat esse uxorem pontificis. Ita Julius Cæsar dimisit Pompeiam uxorem, quam corruptam esse a Clodio rumor ferebat, quo nomine cum Clodio esset dictus dies, citatus ipse testis nihil de ea sinistra dixit; et interroganti actori: Cur ergo eam dimisisti? respondit: «Quia Casaris uxorem ab omni sinistra suspitione liberam

Ceremonialis an et qua servavit Hebræi in deserto?

Servarunt expiationes et sabbata.

Vers. 13. Pontifex debebat ducere virginem, cur? Causa prima, Secunda, Tertia.

Allegorie.

Vers. 14

planeque puram esse oportet.» Idem dicendum erat hic pontifici Tertullianus, lib. De Monogamia, hic addit: «Sacerdotes mei non plus debent;» quasi secundæ nuptiæ eis hic interdicte fuerint, debuerintque ipsi esse monogami. Forte editio Theodotionis, aut Symmachi aliquid tale habuerit, ut suspicatur Pamelius. Nam nec Septuaginta nec Hebræa id habent: quanquam hic vacillet fides Tertulliani; scripsit enim ipse hunc librum in hæresi: contendit enim ipse hoc libro secundas nuptias Christianis esse illicitas; qui est error exploratus.

SED PUELLAM DE POPULO SUO. — Addit Philo pontificem non potuisse ducere uxorem nisi sacerdotalis generis; sed hoc non liquet ex lege divina, imo contrarium potius insinuant historia: ex his enim constat solere pontifices ducere filias principum et regum, qui non erant ex Levi, sed ex Juda. Sic Joias dedit Josabet filiam Joram regis Juda, ut testatur Iosephus, lib. IX Antiquit. vii.

15. NE COMMISCAT STIPEM GENERIS SUI VULGO GENTIS SUE, — q. d. Non accipiat uxorem de vulgo, sed nobilem. Septuaginta vertunt: Non profanabit semen suum in populo suo, idque primo, ob dignitatem sacerdotii; secundo, ut pontifex reges et principes quibuscumque affinitate jungitur, tanto liberius et melius cultum Dei, et veram religionem edocet.

EGO DOMINUS QUI SANCTIFICO EUM, — qui jubeo eum esse sanctum, et abstinere a contaminatione vulgaris et plebeie uxoris; Ita accipitur «sanctifico,» vers. 8 et 23. et cap. præced. vers. 8.

17. HOMO DE SEMINE TUO QUI HABUERIT MACULAM (deformitatem talem quales sequuntur), NON OFFERET PANES (propositionis, quos minores etiam sacerdotes per singula sabbata offerunt recentes, ablatis prioribus) DEO SUO, NEC ACCEDET AD MINISTERIUM EJUS. — Hæc verba non sunt in Hebræo, sed intelliguntur: habentes enim maculam arebantur tam ab altari holocaustorum, thymiama et candelauro, quam a mensa panum propositionis (1).

18. SI CAECUS FUERIT (ecce hæc sunt macule quæ faciunt irregularem, ut habens aliquam ex eis, sacerdos Aaronicus esse nequeat), SI CLAUDUS, SI PARVO, VEL GRANDI, VEL TORTO NASO. — Pro si parvo hebraice est חרוב charum, quod Hebræi simum vertunt, licet, si originem et radicem spectes, proprie non nasum nec simum, sed excisum significet. Sic pro grandi vel torto naso, hebraice est שרשן sarva, quod proprie significat excrescentem, qualis est grandis vel retortus nasus, cui proinde hoc nomen appropriarunt Hebræi. Hebræi præter hæc maculas, assignant alias centum et quadraginta, quæ hominem inhabilem faciunt ad sacerdotium: vide libellum Præceptorum præcepto negativo 308.

(1) Pro pro familia hebr. est דרור, quam vocem alii vertunt, quibuscumque sæculis vixerint; Alloli, ex fater generationes eorum.

19, 20 et 21. SI FRACTO PANE, SI MANU, SI GIBBUS (gibbosus), SI LIPPUS (ita et Septuaginta et Chaldaea. Hebraice est פך dac. id est qui tenuibus vel tenerioribus est oculis, ut sunt lippi), SI ALBUGINEM HABENS IN OCCULO, SI JUGEM SCABIEM; SI IMPETIGINEM IN CORPORE (impetigo genus est scabiei sicce, per cutem pruritu proserpens), VEL HERMOSES. OMNIS QUI HABUERIT MACULAM (aliquam ex jam dictis), NON ACCEDET OFFERRE HOSTIAS DOMINO, NEC PANES DEO SUO. — Repetit id quod præcessit; panes ergo hic idem sunt quod hostiæ et sacrificia, quæ sunt quasi panis, id est cibis Dei. Ita Chaldaus et Septuaginta. Unde sequitur: «Vescetur tamen panibus qui offeruntur in sanctuario,» id est, comedet de carnis et sacrificiis Deo oblatis. Ita Abulensis et alii. Itaque a pari ex phrasi Hebræa, recte car Christi in Eucharistia Deo oblata vocatur panis a S. Joanne, cap. vi, et a S. Paulo, I Corinth. xi. Maxime qui sub speciebus panis delitescit; non autem e contrario, recte ipse panis vocatur corpus et caro, ut de pane dicit: «hoc est corpus meum,» id est, hic panis est corpus meum. Sic quoque accipitur panis pro victimis, cap. seq. vers. ull. (2).

23. ITA DUNTAXAT UT INTRA VELUM (intra tabernaculum vel sanctum) NON INGREDIATUR (ut adoleat thymiama, accendat lucernas, et ponat in mensa panum propositionis). NEC ACCEDAT AD ALTARE — holocaustorum, ut offerat victimas.

EGO DOMINUS QUI SANCTIFICO EOS, — qui jubeo eos esse sanctos et puros ab omni indecentia et macula. Hæc omnia, ait Philo, referenda figurate sunt ad perfectionem animæ; nam si mortale corpus sacerdotis inspicit oportet, nec quo contractum sit vitio, quanto magis immortalæ animam formatam ad Dei imaginem? Ita ipse, lib. II De Monarchia.

Tropologie, S. Gregorius, I part. Pastor. cap. ult., et ex eo Radulphus: «Caecus est, qui tenebris presentis vite pressus, quo gressum operis porrigat, nescit; claudus, qui videt quidem, sed per infirmitatem mentis, quæ videt, perfecte implere non valet; nasus parvo, cui parva est discretio.» Unde Cantic. vii, dicitur: «Nasus tuus sicut turris quæ est in Libano; quia S. Ecclesia, quæ ex singulis causis tentamenta prodeant, per discretionem conspicit, et ventura vitorum bella ex alto deprehendit; nasus grandis et tortus est discretiois subtilitas immoderata, quæ dum plusquam decet exerevit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. Est fracto pede vel manu, qui bonorum operum excors vacat;» vel, ut S. Cyrillus, lib. XII De Adoratione, qui non inleget ad probas actiones gradiatur, sed opus Dei facit

(2) Vers. 23. Hebr. est, vescetur ex oblationibus sanctissimis et sanctis. Oblationes sanctissimas dicebantur partes victimarum, panes sacri, domaria farrea, quæ sacerdotes tantum in loco sancto comabant; sanctæ vero vocabantur decime et primitiæ, quibus et alii præter sacerdotes vesci poterant.

imperfecte et negligent. « Gibbosus est, quem terrena sollicitudo deprimit, ne unquam superna respiciat; lippus est, cuius sensum et mentem natura exauit, sed conversationis pravitas confundit; abugnum habet, qui candorem justitiae vel sapientiae sibi tribuens, a luce supernae cognitionis se per arrogantiam excludit; jugem habet scabiem, cui carnis petulantia dominatur; impetiginam, cui avaritia; herniosus est, qui in abilitate, id est in mente, pondus turpitudinis gestat. » Ita et Theodoretus, *Quest. XXX*, et Cyrillus supra.

Jam, si tantam munditiam exegit Deus a Judeis bestias immolantibus, quantum exigit a sacerdotibus et Christianis corpus Domini offerentibus et manducantibus? Narrat Joannes Moschus in *Prato Spirituali*, cap. c., Episcopum Rumelie celebrantem coram Agapito Papa, cum sisteret, eo quod de more non videret Spiritum Sanctum in hostiam visibiliter descendere, rogatum ab Agapito more eausm, respondisse: Diaconum qui flagellum tenet, removeat ab altari. Eo remoto solita signa apparuerunt, ipseque sacrificium perfecit. Eccc diaconi improbitas retardavit sacrificium tam sancti Episcopi. Idem S. Chrysostomo contigisse, ob diaconum conjicientem oculos in mulierem, narrat Metaphrastes in *Vita S. Chrysostomi*. Hanc ergo herniam fugiat, Christiani.

Narrat Palladius in *Lusitana*, cap. xx, presbyterum quemdam in fornicationis statu celebrantem, a Deo fuisse percussum canero, qui caput ejus ita exederat, ut ipsum os totum appareret in

vertice; hunc B. Macarius a manus impositione curavit, cum ante sponsondisset se non amplius peccaturum, neque altari ministraturum, sed sortem hanc amplaxurum.

E contrario, puris et sanctis Christus et angeli in sacrificio assistunt et ministrant, quin et subinde sacram hostiam deferant.

Angeli
dant Sy-
narin
Sanctia

Ita S. Catharina Senensis virgini sanctissimae, concupiscenti communionem, nec ob quorundam mormurationes sumere valenti, Christus ipse particulam hostiae consecratae detulit ex altari, ut testatur Raymundus Capuanus, e cuius manibus sacra hostia crepta est, lib. II *Vita Francisci Borgia*, cap. vi.

Ita S. Barbara, inter duos angelos cubiculum intrantis, ductu, Eucharistiam ex ipsorum manibus letissimus accepit (quod in periculo morbo maxime concupierat) S. Stanislaus Kostka, novitius nostri Ordinis, ut refert noster Saechinus in *ejus Vita*, et P. Ribadeneira, lib. III *Vita Francisci Borgia*, cap. vi.

B. Macarius narravit Palladio, ut ipse ait in *Lusitana*, cap. xx, « se observasse tempore communionis, se Marco exorcitatoris nunquam dedisse oblationem, sed ei angelum dedisse ex ara; solum autem se vidisse digitum manus ejus qui dabat. »

S. Onuphrius in eremo singulis septimanis Eucharistiam ex manibus angelorum percipiebat, indeque tam celestis et angelicus evasit, ut patet ex *ejus Vita*. Plura offeram *Numer. iv*, in fine.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prescribitur ut immundi et alienigenae ab esu victimarum abstineant. Secundo, vers. 18, describuntur maculae quibus victima carere debet.

4. Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere ad Aaron et ad filios ejus, ut caveant ab his quae consecrata sunt filiorum Israel, et non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quae ipsi offerunt; ego Dominus. 3. Dic ad eos, et ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quae consecrata sunt, et quae obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino, ego sum Dominus. 4. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quae sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, et ex quo egreditur semen quasi coitus, 5. et qui tangit reptile, et quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus, 6. immundus erit usque ad vesperum, et non vescetur his quae sanctificata sunt; sed cum laverit carnem suam aqua, 7 et occubuerit sol, tunc mandatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est. 8. Morticinum et captum a bestia non comedent nec polluantur in eis; ego sum Dominus. 9. Custodiant praecipua mea, ut non subiaceant peccato, et moriantur in Sanctuario, cum polluerint illud; ego Dominus qui sanctifico eos. 10. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquinatus sacerdotis et

mercenarius non vescetur ex eis. 11. Quem autem sacerdos emerit, et qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex eis. 12. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quae sanctificata sunt, et de primitiis non vescetur; 13. sin autem vidua, vel repudiata, et absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui, sicut puella consueverat; aletur cibus patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. 14. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem eum eo quod comedit, et dabit sacerdoti in Sanctuarium. 15. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quae offerunt Domino; 16. ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint; ego Dominus qui sanctifico eos. 17. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 18. Loquere ad Aaron et filios ejus, et ad omnes filios Israel, diesque ad eos: Homo de domo Israel, et de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini, 19. ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, et ovibus, et ex capris; 20. si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile. 21. Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo. 22. Si caecum fuerit, si fractum, si cicatrice habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini. 23. Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerre potes; votum autem ex eis solvi non potest. 24. Omne animal, quod vel contritis, vel tuis, vel sectis ablatique testiculis est, non offeretis Domino, et in terra vestra hoc omnino ne faciatis. 25. De manu alienigenae non offeretis panes Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit; quia corrupta et maculata sunt omnia: non suscipietis ea. 26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 27. Bos, ovis et capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suae; die autem octavo, et deinceps offerri poterunt Domino. 28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum foetibus suis. 29. Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis, 30. eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in mane alterius diei; ego Dominus. 31. Custodite mandata mea, et facite ea; ego Dominus. 32. Ne polluat is nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israel; ego Dominus qui sanctifico vos, 33. et eduxi de terra Aegypti, ut essem vobis in Deum; ego Dominus.

2. LOQUERE AD AARON ET AD FILIOS EJUS, UT CAVEANT (ut abstineant; hebraice, ut separentur, quando videlicet ipsi sunt immundi) AB HIS QUAE CONSECRATA SUNT, — QUAE DEO QUOMODOLIBET oblata sunt. Serus erat de his quae nude offerebantur, non Deo in sacrificio, sed Levitis et sacerdotibus in alimonia, uti erant decimae et primitiae: haec enim Deo solenni ritu non erant oblata, nec eorum pars erat Deo sacrificata; unde his poterant vesci Levite etiam immundi, imo poterant ea vendere laicis, et commutare rebus aliis.

ET NON CONTAMINENT NOMEN SANCTIFICATORUM MIHI, — q. d. Ne contaminent sacra mea, ne mihi sanctificatis et oblati notam impuritatis aspergant: noster Interpres in Hebraeo legit *kadasai*, id est sanctificatorum mihi; jam aliis punctis legit *kodsai*, id est sanctitatis meae, q. d. Nomen sanctum meum.

Verum melius Noster legit *kadasai*, quia sequitur, *quae mihi offerunt*; haec enim sunt sanctificata Deo.

3. DIC AD EOS ET AD POSTEROS EORUM, — manda ut haec lex servetur apud posteros, maxime quia illi soli eam reipsa implebant et exsecratur: nam presentes tantum eam audiunt et recipiunt, non vero eam implebant. Ratio est, quia ceremoniales haec leges non sunt observatae in deserto, tum quia in eo non erat stabile tabernaculum nec domicilium; tum quia in eo non habebant commercia cum Gentibus, uterentur tunc, vitum, mel, animalia alique quae Deus sibi offerri et sacrificari jussit: unde et ex solo manna ibidem vixerunt per quadraginta annos. Vide dicta cap. praeced. vers. 12.

OMNIS HOMO QUI ACCESSERIT (comedendi causa) AD EA QUAE CONSECRATA SUNT, IN QUO EST IMMUNDITIA (quae explicatur vers. 4, scilicet si sit leprosus, semine pollutus, si tetigerit mortuum vel reptile, si comederit morticinum), PERIBIT CORAM DOMINO. — Hebraice, *ascendetur anima illa a facie mea*, id est a me, ut vertunt Septuaginta.

Nota: Deus hic tam graviter et severe sancit,